

AWN Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

Dr. T. van de Rijdt - van de Ven
landelijk voorzitter
Luxemburglaan 43
5625 NB Eindhoven
tel 040 2415910
vdrijdt@iae.nl
www.awn-archeologie.nl

Aan de minister van OCW,
mevrouw dr. J. Bussemaker
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Eindhoven, 24 november 2015

Betreft: AMvB behorende bij de Erfgoedwet voor uitzonderingen op het opgravingsverbod

Geachte mevrouw Bussemaker,

Het wetsvoorstel Erfgoedwet biedt in artikel 5.1. sub 2 de mogelijkheid via een algemene maatregel van bestuur uitzonderingen te bepalen voor het opgravingsverbod. Wij hebben kennis genomen van de nu voorliggende ontwerpregeling en reageren daar op. Dit doen wij omdat we ons grote zorgen maken over de uitwerking van de voorgestelde regeling voor metaaldetectorzoekers. Die regeling is ons inziens nu onnodig beperkend en is eerder schadelijk dan helpend voor behoud van ons archeologisch erfgoed. We doen een voorstel voor een volgens ons betere regeling.

Metaaldetectie is al vele jaren een lastige kwestie. Volgens de nu geldende Monumentenwet is het verboden, althans het uitgraven van archeologische objecten. Het vindt echter veelvuldig plaats. De Erfgoedinspectie constateert in haar rapport 'Grenzen overschreden'ⁱ dat door detectorzoekers de regels op grote schaal overtreden worden. Ze constateert echter ook dat het evenwicht tussen wetgeving en praktijk uit balans is.

De nu voorgestelde regeling houdt in dat "het opgravingsverbod niet van toepassing is op opgravingen, voor zover deze worden verricht met gebruik van een metaaldetector en wanneer daarbij de bodem niet dieper verstoord wordt dan tot dertig centimeter onder het landoppervlak. De vrijstelling is in geen geval van toepassing op terreinen met een archeologische bestemming of op gemeentelijke monumenten, provinciale monumenten en rijksmonumenten".

Dat is een duidelijke verruiming ten opzichte van de huidige wet, echter niet in vergelijking met de al vele jaren gangbare en gedoogde praktijkⁱⁱ. Er blijft met de nu voorgestelde regeling een kloof tussen wetgeving en praktijk. Het probleem zit in de formulering "terreinen met een archeologische bestemming". We zullen dat in deze brief toelichten.

Het herstellen van de balans vraagt volgens de Erfgoedinspectie een heroriëntatie met als centrale vraag: wat is de schade voor het archeologisch erfgoed? Daarbij zou dan, volgens de Erfgoedinspectie, "rekening moeten worden gehouden met de belangen van amateurs, wetenschappelijke belangen en behoud erfgoed". Met de nu voorgestelde regels wordt ons inziens geen van deze belangen gediend. In tegendeel vrezet wij. Dat lichten wij toe, beginnend bij het belang van behoud.

Behoud erfgoed

Door metaaldetectie worden jaarlijks vele duizenden metalen voorwerpen uit de ondiepe ondergrond gehaald. Hoe schadelijk is dit? Het gaat hoofdzakelijk om vondsten uit de bouwvoor, een laag die bij archeologisch onderzoek in de praktijk niet wordt onderzocht. Het uit de bodem halen van metalen vondsten uit gronden die bewerkt en verstoord worden, geldt volgens veel deskundigen juist als behoud. Wanneer ze in de bodem blijven verdwijnen ze door versnelde metaaloxidatie ten gevolge van invloeden van bodembewerking, zuurstof, mestinjecties en irrigatie. Het niet opgraven van metaalvondsten uit de verstoorde bovengrond leidt dus tot het verdwijnen van deze metaalvondsten en daarmee tot een enorm potentieel kennisverlies voor de samenleving. Metaaldetectie in verstoorde bodems zou dus juist moeten worden gestimuleerd, in plaats van te worden beperkt en verboden. Dat erfgoed 'verdwijnt' alsnog wanneer de uit de bodem gehaalde relevante vondsten niet worden gemeld en zorgvuldig worden onderzocht en geregistreerd. Daar ligt volgens ons de grootste uitdaging.

Wetenschappelijk belang

Het niet melden, onderzoeken en vastleggen van metaalvondsten schaadt het wetenschappelijk belang van de beeldvorming van het verleden. Dat is een serieus probleem dat ook wij maar al te goed onderkennen. Ook voor ons is de vraag, hoe bereik je dat de vele metalen voorwerpen die uit de bodem zijn gered behouden blijven voor het publieke domein en beschikbaar zijn voor archeologisch onderzoek? Er worden jaarlijks vele duizenden metaalvondsten gedaan en het is praktisch en financieel niet haalbaar die allemaal zorgvuldig te registeren en te beschrijven. Metaaldetectorzoekers hebben voor determinatie van hun vondsten al lang geen archeologen meer nodig. Zij vinden hun weg via determinatiefora en Facebook. De uitdaging is hoe daar bij aan te haken. Dit vraagt om creatieve en praktische oplossingen van overheden en wetenschappers, gericht op samenwerking en stimulering. De focus moet zijn kwaliteit - hoe halen we al die beschikbare kennis op - en niet een verplichting tot melden van alle vondsten

Belang van de amateurs

Zoals gesteld is de nu voorgestelde regeling stikt juridisch een verruiming maar een flinke inperking ten opzichte van de huidige gedoogde praktijk. Uit onze contacten met detectorzoekers komen duidelijke signalen dat het waarom van deze regeling niet begrepen wordt en dat er daardoor ook geen draagvlak is. Het probleem ligt, zoals reeds vermeld, bij de omschrijving "terreinen met een archeologische bestemming". Dat zijn dus alle gebieden met een (dubbel)bestemming archeologie in bestemmingsplannen. Ook als het om een middelhoge of lage verwachting gaat en er voor die gebieden ruime vrijstellingsregels gelden voor de archeologische onderzoeksplicht. Het valt daarom niet uit te leggen dat metaaldetectie verboden is op terreinen die weliswaar een archeologische bestemming hebben maar die wel bewerkt mogen worden tot 40 / 50 cm en soms nog dieper. En waar bouw- en graafwerkzaamheden vrij zijn van archeologisch onderzoek tot soms wel 25000 m2.

Handhaving problematisch

Omdat er voor deze beperking weinig begrip en acceptatie is, is het een illusie te verwachten dat deze regels worden nageleefd. Weten waar wel en niet gezocht mag worden is voor detectorzoekers slecht te overzien. Wie van hen zal weten waar welke bestemmingen gelden? De huidige praktijk wordt waarschijnlijk gewoon voortgezet, met dus nog steeds 'overtredingen' op grote schaal.

De al geringe bereidheid tot melden gaat er zeker niet door verbeteren. In tegendeel. "Ik zou wel gek zijn te melden, want misschien ben ik wel in overtreding".

De huidige praktijk van niet (kunnen) handhaven zal dan eveneens in stand blijven. Deze regeling biedt dus geen oplossing voor het verstoord evenwicht.

De bijdragen van detectorzoekers benutten

Metaaldetectorzoekers kunnen een niet onbelangrijke bijdrage leveren aan behoud (en beleving) van het archeologisch erfgoed, juist door het uit de bodem te redden. Dat dient ook voor het wetenschappelijk en maatschappelijk belang, mits ondersteunt door praktische en op samenwerking gestoelde regelgeving.

Metaaldetectorzoekers zijn bovendien, evenals alle andere vrijetijdsarcheologen van groot belang voor publieke betrokkenheid en draagvlak. Via hen komen veel mensen in aanraking met archeologische vondsten, wanneer tenminste die vondsten ook in die context worden geplaatst.

Dat wordt niet bereikt door het zoeken zoveel mogelijk te beperken. Ervaringen elders zoals bv. in Engeland en Wales leren dat er door goede contacten tussen vrijetijdsarcheologen en beroepsarcheologen op al deze punten winst te behalen is. We doen daarom een voorstel.

Ons voorstel

- Sta in de AMvB metaaldetectie toe tot 30 cm onder maaiveld in gronden die bewerkt worden en/of tot die diepte verstoord mogen worden zonder archeologische onderzoekspllicht. Gemeenten kunnen desgewenst archeologisch kwetsbare gebieden daarvan uitzonderen. De verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed ligt voor een groot deel bij gemeenten. Waarom dit dan ook niet via gemeenten regelen?

Aanvullend daarop:

- Maak het melden van vondsten aantrekkelijk. Een eerste stap daartoe is het belang van deze detectorzoekers en vondsten te erkennen en het binnen een te handhaven context, uit de sfeer van 'illegaal' te halen. Overheden en wetenschap moeten op zoek naar manieren om met metaaldetectorzoekers samen te werken en relevante vondsten in beeld te krijgen en te onderzoeken.
- Stimuleer daarom lokaal of regionaal gemakkelijk toegankelijke 'meld- en informatieplekken'. Met nadrukkelijk die combinatie. Vinders moeten er niet alleen brengen, maar ook kunnen halen. Ze moeten er het verhaal van hun eigen vondst kunnen horen én het bredere verhaal, de wetenschappelijke context.
- Stimuleer samenwerking tussen beleidsarcheologen/wetenschappers en metaaldetectorzoekers. Benut daarbij de kennis van de in archeologie geïnteresseerde metaaldetectorzoekers voor het filteren van de voor de wetenschap relevante vondsten. Er wordt op de verschillende fora al veel uitgewisseld en beschreven, daar is veel deskundigheid aanwezig. We moeten leren die goed te benutten als filter voor wat voor de wetenschap en samenleving van belang is en in Archis en andere bestanden moet worden opgenomen.

Als AWN, de vrijwilligersvereniging voor de Nederlandse archeologie, kunnen wij hier een rol in spelen en we zijn daar al volop mee bezig. We werken reeds op veel plaatsen samen met de vereniging De Detector Amateur (DDA). We geven voorlichting via folders en bijeenkomsten aan detectorzoekers om hun interesse voor en kennis over archeologie te versterken. We zien echter nu al dat de relatie die we met hen hebben opgebouwd weer verloren lijkt te gaan door de nu voorgestelde regeling.

Als AWN zijn wij partner in ArcheoHotspots, locaties waar archeologie en publiek heel direct met elkaar in contact kunnen komen. Dat kunnen bij uitstek locaties worden voor het melden van vondsten en het kunnen uitwisselen van de verhalen.

Belang van gemeente -/ regioarcheoloog

Al verschillende keren eerder hebben wij gepleit voor een meer verplichte deskundigheid binnen gemeenten voor archeologie. Een kwaliteitssysteem voor de archeologie is weinig waard bij ondeskundig opdrachtgeverschap bij gemeenten. Het aanstellen van gemeente- of regioarcheologen kan dit probleem afdekken. Ook kunnen zij een zeer positief effect hebben op de interactie en samenwerking tussen metaaldetectorzoekers, andere vrijetijdsarcheologen en beroepsarcheologen. Ook dat wijzen de ervaringen in Engeland en Wales uit.

Het probleem van kwaadwillenden

We realiseren ons heel goed dat er ook een groep metaaldetectorzoekers bestaat die zich niets van alle regels aantrekt. Dit is een kleine groep mensen die uit zijn op eigen financieel gewin. Zij vormen een bedreiging voor terreinen met bekende archeologische waarden en vooral voor het zonder toestemming doorzoeken van terreinen waar een opgraving plaatsvindt. Deze groep hou je echter niet tegen met een brede beperking voor metaaldetectie. Door een band op te bouwen met metaaldetectorzoekers krijg je beter zicht op wie de kwaadwillende schatgravers zijn.

Ook voor handhavers is een beperkt verbod veel beter te controleren.

Tot slot

We zijn in deze brief uitvoerig ingegaan op onze bedenkingen bij de regeling voor metaaldetectorzoekers. We willen echter ook graag melden dat we ons in de voorgestelde uitzondering voor verenigingen van amateurarcheologen goed kunnen vinden. Die ondersteunen wij.

We hopen echter wel dat deze brief aanzet tot het heroverwegen van de uitzonderingen op het opgravingsverbod voor metaaldetectie. Wij zijn graag bereid tot verder overleg aan de hand van onze voorstellen.

Hoogachtend en met vriendelijke groet

Dr. A.H.J. van de Rijdt-van de Ven
landelijk voorzitter AWN

cc Vaste commissie OCW Tweede Kamer

ⁱ Erfgoedinspectie 'Grenzen overschreden? Onderzoek naar onrechtmatig handelen op de gebieden van archeologie en archieven'. 2012

ⁱⁱ Zie de RCE Handreiking voor gemeenten 'De kracht van vrijwilligers'. <http://archeologieinnederland.nl/de-kracht-van-vrijwilligers/> Daarin staat (bijlage 2)

Metaaldetectie

Zoeken op zich is niet verboden, vondsten uitgraven wel. Het uitgraven van vondsten wordt echter gedoogd binnen de bouwvoor. Het veroorzaakt weinig schade en kan veel nieuwe informatie opleveren. Vondsten uitgraven blijft verboden:

- op archeologische monumenten;
- op terreinen waar archeologisch onderzoek plaatsvindt;
- bij een gemeentelijk verbod: een gemeente kan een verbod op metaaldetectie opnemen in een Algemene Plaatselijke Verordening (APV) voor (bepaalde gebieden van) de gemeente.